

AMICULU SCÓLEI

fóia pentru naintarea invetiamentului si a educatiunei
la Romani.

Ese in tóta Sambat'a. — Pretiulu abonamentului pentru provinciile austriace: pe anu 4 fior., pe siése luni 2 fior. 25 cr., pe trei luni 1 fior., 25 cr.; — éra pentru Romani'a: pe anu 30 piastrii (lei) si pe semestru 16 piastrii. — Pentru inseratiuni se vor raspunde 5 cr. de serie. — Abonarea se face la postele c. r. si pela DD. corespondinti.

Despre invetiatur'a publica.

Dreptulu si folósele ei.

Astadi si paganii barbari striga: scóle!

G. Bariñu. 1838.

X.

Se pare, dupa tóta probabilitatea, ca invetiatur'a nóstra publica, ca educatiunea nóstra morale si politica, a continuatu a fi in totu cursulu seclului alu 18-le, acea descrisa de principele Dimitru Cantemiru. Cu deosebire ca de la unu timpu incóce, limb'a slavóna cadiuse in deseversita parasire. La ordinea dilei, in berice, in pretorie, in scóle, si salóne remasese suverana si autoerata limb'a gréca. Dela unu timpu inse vedemu, din deosebitele documente oficiali ale seclului trecutu, ca se dá limbei latine o mare importantia, introducundu-se si prin scóle cá trebuitória „spre intielegerea pravileloru,“ „... si spre îndreptarea si impodobirea limbei moldovenesci.“¹⁾

Vrendu a fi drepti, trebuie se marturimu ca au fostu unii dintre domnii fanarioti, cari au datu scóleloru o atentiune ce nu se póte dice ca este fara óre care înşemnetate, de si efectele ataroru imbunetátrii erau fatali limbei, fatali natiunalitatii romane.

Celu d'antaiu dintre fanarioti eare se ocupá de scóle fú domnulu Grigorie Ghica, care prin tr'unu crisovu alu séu din 1748, infiintá páfru scóle in Iasi, cu patru dascalu pentru

limb'a elina, gréca moderna, slavóna si romana, platiti de statu astu-feliu:

lei.

360	dascalulu celu mare de elinesce,
120	„ alu douile.
130	„ de slavonesce si
100	„ romanescce.

De asemine mai infiintá cate o scóla slavóna si romana pe lenga cele trei episcopie ale tiereri, Romanu, Husi si Redenti. Pe lenga fia-care din aceste scóle, se aflá unu institutu pentru copii seraci, cari erau tienuti pe cómp'ta statului cu nutritura, carti si imbracaminte.¹⁾ Grigorie Ghica, a pusu fundamentele unei sisteme scolarie, in giurulu careia vomu vedé ca s'au invirtitu toti sucesorii sei.

Domnulu Ioanu Teodoru Calimacu VVd, (1759), reinfintá in Botosiani o scóla ce fusese si mai nainte, numi dascalu, cu léfa 20 lei pe anu, platiti de vorniculu de Botosiani, se acórda scólei si invetiatoriului mai multe scutintie si privilegie, fara a se mentiuná limb'a si obiectele ce erau a se invetiá.²⁾

Unu altu Grigorie Ghica (1765) infiintéza o nóua scóla grecésca in Monastirea Mavromodulu din Galati dupa staruinti'a si rugamintea negutiatoriloru de acolo, puind'-o suptu epitropi'a mai multoru din boiarii si negutiatorii acelu orasiu. Elinomani'a érá in apogeulu ei. Totu ce se facea, nu potea se fia de catu antiromanu.³⁾ Dar' terminulu suferintieloru se apropia, seclulu alu XVIII. érá catra finele lui, romanii cei bunu incepusera a vedé prepasti'a catra care mergu ucigandu totu ce érá roma-

¹⁾ Vedi anafor'a mitropolitulu Iacobu, (renumitu intre romani), pagin. 12 a tom. III alu uricariulu D. T. Co-drescu.

¹⁾ Uricariulu, tom. I, pag. 58.

²⁾ Ibid. tom II, pag. 51.

³⁾ Uricariulu, tom, I, pag. 113.

nescu pentru elinismu; simptome de latinitate, simptome neiertate pentru atunci, incepura a se arata. Ceva mai multu, in nisce timpi asiá grei, pentru natiunalitatea romana, s'au gasitu barbati cari au denuntiatu, in faci'a tiei si a domnului, pe dascalii greci, de insielatori, de necapabili, de ruginiti in rutina de a invetiá liter'a ér' nu spiritulu cartii, carii invétia pe copii „cá papagalii de rostu.“ tiindu-i „in gramatica cate „diece si doui-spre-diece ani.“ Unulu din acestia fú mitropolitulu Iacobu Stamatí.

Abusulu superficialitatea si pedantismulu dascaliloru greci ajunsese a fi de nesuferitu. Nemultiamirea si strigatulu generale resbatuse pana 'n palatulu domnescu. Domnulu epoei, se otari se numésca o comisiune cercetatória, spre descoperirea adeverului si propunerea imbunetatiriloru ce aru fi trebuitórie. Capulu acestei comisiuni, fú mitropolitulu Iacobu Stamatí, acelu ce a pastoritu Moldova de la 1792 pana la 1803. Elu este unulu din capii cei mai insemnati ai bisericei nóstse, si e cunoscutu romaniloru prin cuviósele si patrioticele lui fapte, cá adeveratu crestinu si bunu romanu. ¹⁾

Comisiunea se adunà la mitropolia, facú cercetarile sale si supuse rezultatulu la cunosciúntia domnului, prin tr'o anafora care de si a strabatutu pana la noi, dara este fora data, (ea se pastréza in originale in archiv'a ministeriului culteloru din Iasi); de aceea nici ne potemu pronuntia catra care donnu se adresà; caci de la 1792 — 1803, catu a pastoritu Iacobu in Moldova, s'au petrecutu cinci domni fanarioti, anume: Michaelé Sutiú (1793); Alecsandru Calimachi, (1785); Constantinu Ipsilante (1799); Alessandru Sutiú (1801); si Alecsandru Muruzi (1802). Totu ce potemu díce dar' e ca acestu documentu este unulu din cele mai interesanti ale seclulu fanariotiloru, atatu din punctulu de vedere istoricu, catu si scolaríu; elu este unu adeveratu actu de acusatíune pentru sistem'a pedantésca si vitiósa a greciloru; acusatíune pentru persóne, pentru programa, pentru totu. Prin acestu raportu, mitropolitulu Iacobu dovedesce ca elu posedea o invetiatura si o eruditíune esemplaria. Omulu practicú, dupa ce arata vitiele, elu arata si imbunetatirile ce erau de introdusu. Elu recomenda sistem'a profesoriloru academiei dela

Ghetinga. Elu discuta teoriile diferitiloru autori ai clasicitatii eline, franceze si latine; se pronuntia pentru o sistema mai ratiunale, condammandu invetiatur'a pe de rostu „prin care se insarcinéza, díce elu, mintea copiiloru poruncindu-le acele numai date loru se cetésca si cá papagalii se le invetie de rostu, nemica cu totulu sciindu séu intielegundu din cele ce invétia, din care pricina mai si diece si doispre-dieze ani imbetranescu in gramatica uce-nicii, in vreme candu némurile Europei, totu acésta limba macaru desi le este straina, dar' ca pre una ce le este fórté trebuitória, atatu mai cu lesnire o invétia de catu noi, in catu in cinci ani, pre cei mai adunci singrafi, pre cu amenuntulu i intielegu.“

Mitropolitulu incheia cerendu cá se se puia in scótele Moldovei, urmatóriele obiecte:

Gramatic'a. — Mitii lui Esopu. — Sciintiele desvoltatória intielegerii copilului.

Ortograf'a. — Limb'a elina. — Limb'a franceze. — Limb'a latina, cá neaperata pentru invetiatur'a legiloru, si meá si spre „indreptarea si impodobirea limbei moldovenesci.“ — Drep-tulu. — Geometri'a séu inginari'a predata in limb'a franceze pana candu se va poté invetiá in limb'a natiunale. — Mitropolitulu Iacobu motivéza trebuintia acestei clase pe considerantiele ca Moldovanii n'au altu mestesiugu de catu lucrarea pamentului care-i hranesce, din care pricina resaru si cele din tóte dílele sfedi si judecati pentru otariele mosieloru . . . dreptu aceea au trebuintia de unu otarniecu dupa mestesiugu. ¹⁾

Suntemu fórté incredintiati ca planulu acestei academii, precumu o numesce veneratulu Iacobu mitropolitu, nu trebuie se fi placutu de locu domnului fanariotu caci nu lumin'a, nu progresulu, nu radicarea natiunalitatii romane erá in intentiunea acestrou sclavi incoronati ei intunecimea si perderea ei cu deseversire. Candu acésta programa ar' fi fostu primita si pusa in lucrare, invetiaturele din tíera s'aru fi fostu intorsu la vechi'a loru splendóre, ér' seclulu alu 19-lea nu ne-ar' fi gasitu in profund'a imnorantia in care ne afla. Dar' nu erá datu fanariotului a reaprinde in Romani'a faci'a luminei intelectuale pe care o stinsese insusi elu. Alti ómeni si alti timpi avea a se insarciná cu acésta gloriósa munca.

¹⁾ Vedi biografi'a lui publicata de d. M. Cogalnicianu in Romania literaria Nr. 2, 3 si 5.

¹⁾ Uricariulu, Tom. III. pag. 12.

Moldavia a intratu in seclulu alu XIX-le cu o scóla principale in Iasi, cu cate un'a in Focsiani, Barladu, Galati si Chisinau; deosebitu cate o alta scóla pe lenga episcopiele de Romanu si Husi; ér' catu pentru cele-lalte terguri din tíera; díce unu chrisovu alu lui Alesandru Muruzi VVd. datatu de la 21. Maiu 1803, „se fia unde se va intemplá.“¹⁾ Ne lipescu ori-ce notiuni statistice, pentru cá se ne potemu orientá daca au mai esistatu scóle publice séu private, si prin alte localitati, preste acele ce am mentiunatu, si ce obiecte se propuneau? Totu ce scimu este ca pretotindine se invetiá romanesc si grecesc. Romanesc'a se incheiá in ceaslovu si psaltire; grecesc'a in papagalizarea pe de rostu a catoru-va pasage din Omeru, Tucidide séu alti autori greci, octoichulu si psaltirea.²⁾ Daca tenerulu erá de o familia mai alésa si-si potea luá unu dascalu in casa, se necagiá doui ani intregi cu alfabetulu, octoichulu, si nu mai scimu ce, fara cá se ajunga la nimicu altu. Daca intrá in vr'unu pensionatu grecescu, precumu erá la 1824 alu parintelui Singelu si alu lui Ciriacu, tenerulu erá silitu a urmá metodulu obicinuitu de secle, adeca d'a invetiá trei ani intregi gramatic'a, d'a traduce de rostu din elenica fabulele lui Esopu, cuventulu santului Ioan gura de auru pentru inchinatiune, epistolariulu lui Sinesie si ceva din Tucidide. Cursulu de invetiatura se incheia cu Demostene, Sofocle, Euripide si Omeru. Aceste metode, aceste pensionate, erá singurele isvóre de invetiatura in Moldova pe la anulu 1824, caci tóte scólele bune séu rele, fundate de romani si greci perira la 1821 cu celu de pe urma domnu fanariotu Michaela Sutiu. Pana la 1828, Moldavia fú lipsita cu totulu de scóle.³⁾

Nu fú asiá si in tíer'a romanésca. Aicea, inea depe la 1818, infloriá colegiulu St. Sava fundatu pe ruinele fumeganti ale monastirii cu asemine numire, de nemuritoriulu Georgiu Lazaru, originariu din Transilvania si pe care istori'a ni-lu represinta facundu pentru invetiatur'a si limb'a romanésca, ceea ce facú si Radu

Negru cu Bogdann Dragosiu cu a dóu'a a loru descalecare pentru natiunalitatea romana. Si unii, si altii ne-au venitu din Ardealu, acésta perpetua scóla si citadela a natiunalitatii nóstre. In adeveru Transilvania póte fi mandra, de serviciile ce a facutu gintii romane in toti timpii. Ea singura are onórea de a fi tienutu susu si tare steagulu luminarii nóstre natiunale in seclulu trecut. Pre candu in tóte laturile Romaniei predomiá intunericulu celu mai profundu, in Transilvania se sadiá fabric'a luminei care erá destinata a reinsufletí intregulu corpu alu recitei Romanie. Pe candu dincoce de Carpati nu mai esistea de catu cate-va buchernite grecesci, dincolo infloriá scólele din Blasiu, Bistritia si alte scóle romane din cari esiá Sincaili, Maiorescii, Micii, Cicindelii, Iorgovicii si alti atatia corifei ai neamului romanescu.¹⁾ Astu-feliu, precumu dupa trecerea navaleloru barbare, colonistii romani, veniti de peste munti, anuntia liniscea si reimpoporéza firmurii Dunarii, infintíéza corpulu politicu alu Romaniei, de asemine Georgiu Lazaru si ai lui, veniti totu de peste munti; asemine unoru curcubeii ce se arata dupa o grozava vigelia, anuntia trecerea seclului nefastu alu fanariotiloru, si punu cea d'antaiu temelie a reedificarii cadintelor scóle romanesci, introducu in ele cultulu limbei natiunale, incepu a predá si tóte sciintiele romanesci; prin urmare facu se mai resune odata in orechi'a romanului organulu armoniosu alu strabuniloru sei. Acést'a fú o adeverata revolutiune. Acentele dulci ale frumósei nóstre limbe destépta in romani jalea gloriei trecute, dorulu maririi si alu progresulu. Ei se punu pe invetiatu, se punu pe lucru, si ceea ce avemu astadi, o datorimu, in mare parte, luminelor cari ne-au venitu din Ardealu. Restatornincindu-se domniele pamintene, ele trebuira se urmeze impulsuni date de scól'a lui Georgiu Lazaru, o nobile emulatiune se aprinde intre romani. Grigore Ghica, in Valachia, Ioanu Sturza in Moldavia intemeiéza séu redeschidu colegiele din Bucuresci si Craiova, gimnasiulu din Iasi, dísu Vasilianu, in monastirea Trei-Ierarchiloru.²⁾ Alte scóle natiunali incepusera

¹⁾ Uricariulu, Tom. III. pag. 22.

²⁾ Vedi in: Pecatele tineretiloru de d. K. Negruți, articulu cumu an invetiatu romanesc.

³⁾ Vedi viéti'a lui A. Hrisovergi poetulu, (scrisa de d. M. Corgalnicianu, Iasi, cantóra foiei setesci, 1843); ea se afla pusa in capulu poesieloru acestui nefericitu tineru perdu in flórea virstei.

¹⁾ Biografi'a lui Georgie Sincaili, dela inceputulu croniceii sale, de d. A. Trebon. Lauriann.

²⁾ Oficiulu lui Ionitia Sturza vd. prin care intaresce anafara mitropolitulu Veniaminu si a boiariloru epitropi ai scóleloru natiunali ale Moldovei, pentru deschiderea unei scóle normale si a unei gimnasilii in monas. Trei-Ierarchi-
*

a se infintia, romanii calcau cu mare incredere pe calea viitoriului, dar' . . . resbelulu din 1828 irumpe intre turci si muscali, cu tote furiele si calamitatile lui; Romania incerca erasi trist'a sorte de a fi teatrulu dueluriloru es-si dau aceste doue imperie. Unu nuoru de fum si prafu ne acopere, sangele curge din ranele tierei; ori ce sperantia, ori ce inaintare inctéza. Nu se mai aude de catu clincanitul armeloru, bubuitulu tunului. In fine trecu si fortun'a acést'a. Alesandru Ghica se numesce domnu in Bucuresci, Michaiu Sturza in Iasi.

Suntemu in anulu 1834.

Sub acesti domni, ce e dreptu scólele au luat o desvoltare insemnatóre. In tier'a romanésca, se imbunatatira colegiurile giá infintiate, se infintiara mai multe scoli lancastrice si complimentare in Bucuresci si Craiova; se infintiara alte siete-spre-diece scoli lancastrice in orasiere residentiale ale judetieloru; se infintiara in fine mai multe sute de scoli satesci. In Moldavi'a, guvernulu lui Mihaiu Sturza, pune scólele in positiune de a indestulá tote trebuintiele tierei. Pe langa gimnasiulu Vasilianu, pe langa colegiulu din Iasi si scólele tienutale fundate cu punerea in lucrare a regulamentulu organicu, Mihaiu Sturza a mai izustratu tier'a cu scóla de ingeneria civile, scóla de pictura, scóla de fete, institutul de arti si meserii, internatul de langa colegiu si, in fine, academi'a cu trei facultati de filosofia, de dreptu si teologia, predata acést'a din urma in seminariulu din Socola. Inadinse incaperi au fostu destinate pentru aceste scoli, care fura declarate de perpetue proprietati ale scóleloru prin crisovalu domnescu din 8. Noemv. 1840. Acestu crisovu mai intaresce si constantiesce tote legiurile si privilegiele ereditate scóleloru si profesoriloru de catra deosebitii domni si guvernatori dela Vasilie Lupulu pana la regulamentu. „Ar' fi a fi necredintiosu adevetului, dice raportulu oficialu, caruia datorimu aceste din urma notiuni, ar' fi a gresit dreptatii, daca sub-scrisulu n'ar' marturisí ca domnulu Mihaiu Sturza a facutu unu actu mare si nationalu organisandu scólele pe o baza atatu de interna. Inse

dupa cati-va ani de esistintia, in care scólele au produsu roduri, care astadi se recunoscu, si care mai presusu de tote, au avutu meritulu de a desteptá simtiulu nationalu, ¹⁾ aceea si mana care a organisatu aceste scoli, a subscrisu si desorganisarea loru. In 1846 si 1847, spaimantatu de progresulu scóleloru, de ideile nationale si liberale, care-si asiediasera focularulu in scóle, si care prevesteau evenimentele din 1848 d-lu Mihaiu Sturza, sub cuventu ca scólele nu raspundeau la asteptarile sale, si la trebuintiele tierei, forá a se uitá la greutatile inceputulu, sub pretextu de a le imbunatatí, a desfiintiatu partea cea mai activa din aceste scoli; invetiamentulu superioru, si ce este mai condamnable, a isgonitu pana si limb'a nationala din invetiamentulu secundaru. ²⁾

Urmá apoi ocupatiunea rusésca din 1848. In acést'a nefericita invasiune, nimine n'au suferitu mai multu de catu scólele, de catu ómenii de bine si de simtiu nationalu, carii tieneau la densele, prin urmare la luminarea poporulu romanu. Cea antaia tréba a Muscaliloru, dupa coprinderea tierei, fú d'a peface scólele inalte, secundarie séu satesci in grasiduri de cai si spitale militare, caci de acolo isvorá simtiulu viitórei mariri a poporulu romanu. Insusi colegiulu St. Sava n'a fostu scutitu de acést'a infama profanare. Elu a fostu implutu cu bolnavi; si acolo unde odinióra gasia unu eco numai santulu resunetu alu idiomei dulci a coloniloru lui Traianu, acolo unde Lazaru aprinsese cea antaia scanteia a redesteptarei limbei si a demnitateri romane. acolo unde musele nationale si-asiediasera focularululu lor, vai! clocotea si bolborosea acuma accentele selbatice ale barbariloru dela Camcéta si Uralu.

Dar' se fimu drepti. Muscalii nu uriau invetietur'a, ei nu voiau cá romanii se remana ignoranti, ci ei dozeau, si lucrau spre aceea, cá romanii se nu invetie in tíera cu bani séu fora bani, romanesce, ci se invetie . . . in Rusi'a gratisu . . . pe cont'a tiarului; in Petersburgu ér' nu in Iasi si Bucuresci. Rusia nu voia se véda romanii verdi cá stejarulu, ci Crapusnoi. Ea privea, din capulu loculu, cu ochi rei progresulu scó-

este cu data din 28. Marte 1828. In scóla avea a se invetiá: limb'a romanésca cu gramatic'a, caligrafia, catechismulu, aritmetic'a si alte invetiature incepatóric. Cursulu doi ani. — La gimnasiu érá patru ani. Se invetiá limb'a latina, cá mama a limbei nóstre; er' romanesce: religiunea, filosofia, biografia, logic'a, retoric'a, poesie'a, istoria, matematic'a, moralea, economi'a pamentésca si politica, istori'a naturale si archeologi'a. Profesori erau: Iconomulu Constantinu, Iereulu Ioan, Vasile Fabian, George Seulescu, G. Asaki. Uricariulu, tom. III. pag. 30.—37.

¹⁾ Avisu celoru ce credu ca-si potu formá copii, cá se póta invetiá numai in strainatate, si in tíera nu. . . Cunóscemu ómenii carii au íesitu din academi'a de Iasi si colegiulu St. Sava, si carii pentru cunoscintie speciale si patriotismu nu cedéza multoru ce au invetiatu in strainatate.

²⁾ Vedi raportulu facutu catra domnu de D. M. Cogalnicianu, cá ministru de naintru si ad-interimu la culte si instructiunea publica, sub Nr. 13,794 din 16. Octobre 1860, prin care propune infintiarea universitatii de Iasi.

leloru noastre. Ea facu din tempu tote putintiosele ei spre a-lu impededá. Mai antaiu incepu cu ademaniri; ¹⁾ apoi urmá cu amenintiari, si in fine incheiá cu barbari'a din 1848.

Domnii conventiunii de Balta-Limanu, Grigorie Ghica si Barbu Stirbeiu, aflara scólele si tier'a in starea deplorabila, pe care toti o scimu. In catu despre Stirbeiu: scólele au avutu pucinu a se laudá sub domni'a lui. Onórea de a fi redusu scólele din tier'a romanésca maccaru in vechi'a loru stare, de a fi redeschisu scólele satesci, cu deseversire ruinate in cei siepte ani de domnire si ocupatiuni straine, fu totu a lui Alesandru Ghica: antaiulu domnu regulamentaru si locotenentu domnescu in 1856—58. Cu totulu din contra au mersu lucrurile in Moldova; Grigorie Ghica, fara a se uitá la inriuririle straine, „fara a se ingrigi de prepusurile din afara, dice acel'asi raportu, inriuriri la care erá siguru de a se espune, acestu domnu au avutu curagiu si anima de a voi reorganizarea scóleloru pe o scara mai larga si mai progresista. In adeveru, o comisiune compusa din barbati cei mai eminenti ai Moldovei, fu numita de Gr. Ghica indata dupa suirea sa pe tronu, spre a se ocupá cu reorganizarea scóleloru. Laudabilulu si patrioticulu resultatu alu acestei comisiuni, supuindu-se domnului, si incuviintiandu-se de divanulu ad-hoc, au devenitu legea organica a instructiunei publice. Anul. 1851.

Celu mai mare meritu alu acestei legi esteca bas'a sa este progresista in tota puterea cuventului. Acésta lege prevede tote ramurile invetiamentului publicu, le indestuléza, si apoi dá putintia fiacarei din ele de a se perfectioná dupa trebuintia. ²⁾

Astu-felu este calificarea legéi din 1851. Si esperiinti'a a doveditu ca acésta calificare nu fu gresita, caci Moldavia in deceniulu trecutu, a culesu mari beneficii pe urma ei. Audimu acuma ca noulu consiliu scolaru se ocupa de reorganizarea scóleloru. Ar' fi de doritu cá consiliulu se iee de basa in lucrarile sale acestu regulamentu cá singur'a lege sistematica si liberala ce avemu pana acuma; si mai pre susu de tote,

acést'a lege are drepturi la recunoscinti'a romaniloru din doue puncte de privire: 1-iu pentru ca emana dela domnulu Grigorie Ghica, acelu ce pre catu i-a fostu in putintia, a reversatu, cu mana plina, binele in tier'a sa; — elu a datu seraciloru si orfaniloru pana si casa parintiésca; — si alu 2-le pentru ca recunósce si proclama in chipulu celu mai solemnu necesitatea infintiarei scóleloru satesci, bas'a intregéi sisteme de invetiatura, intr'unu statu civilisatu, inceputulu totaloru inceputuriloru. Se stricamu ce e reu, ér' bunulu se-lu lasamu. Póte ca singurulu buuu ce ne a remasu din trecutul regulamentaru, este acésta lege. S'o respectamu dara. Ér' daca este s'o revisuimu, s'o revisuimu astu-felu incatu generósele ei principii, espresiune doiósa dupa invetiatur'a generatiinei din 1848, se gasésca in generatiunea de astadi unu eco puternicu, o desvoltare ceruta de progresulu timpului, unu focularu plinu de sentiementulu unei nobile simpatii. Pregresulu si viitórea marire, unire si ridicare a némului romanescu, depindu dela invetiuri. Se nu uite cei ce suntu competinti a sci. Cei ce trecu pe la putere, si se atingu de electric'a córda a instructiunei publice, se fia bine sciutu ca se atingu de unu lucru santu. Viitoriulu are se céra séma ori cui de reulu ce va fi facutu in materi'a acést'a de inalta insemnatate. In lume, in state, in societati, suntu positiuni, dupre care cineva este respundietoriu si despre binele ce a potutu face si nu l'a facutu. Legea morala, la care toti suntu supusi fora esceptiune, istori'a, viitorulu, suntu codicii ce judeca si pedepsescu atari pecate mortale, fara indulgentia. Ferice de guvernatorulu, de omulu de statu, pentru care popululu va dice inaintea lui d-dieu si a consciintii sale: Dá-i dómne bine, caci si elu ne-a datu lumina si invetatur'a! . . .

¹⁾ Vedi publicatiunea epitropiei invetiaturiloru publice din Iasi, esita in Nr. 100 alu Albinei Romanesci, din 19. Decembrie 1846, prin care se aduce la cunoscintiia publica, nepretuitulu charu, reversatu asupra principatorulu, de M. S. rusésca, protectorulu loru, prin invoieirea data fililoru boeriloru nostri de a invetiá legile in scóla de St. Petersburgu. Mari prerogative se fagaduea celoru ce voru veni in tíera cu atestaturi muscalesci. Éta directiunea ce voia se dee Rusia invetiaturiloru noastre, perfectiunarii studiiloru noastre in strainetate. La Camoétea ér nu la Roma.

²⁾ Test. of. dupa rap. cit.

Istori'a va pastrá cu santienia numele totaloru mariloru cuceritori cá Alesandru, ca Cesaru, ca Napoleonu si alii; dar' omenirea va repetá cu dragoste si recunoscintiia numai pe ale acoloru barbati carii cá Pericle, Augustu, Franciscu X., Ludovicu XIV. au protegiatu artile, sciintiele si civilisatiunea, cá pe ale unoru adeverati facatori de bine ai ei. Se fimu bine credintiati ca daca Grigorie Ghica vod'a va aflá chiaru inaintea judecatorulu cerescu, apoi acést'a o va datorí elu binefaceriloru ce a facutu, si mai pre susu de tote croniceii lui Sinkai si legéi pentru invetiatura, cu care a inzestratu Moldova si natiunea romana in genere. I. M.

(„Romanulu“).

Ceva despre scótele populare.

De lenga calea Ardelenilor (?) in 1. Novembre 1862.
(Capetu.)

Se vedemu in urma si: c) unele trasuri din viéti'a sociala a docintelui. Viéti'a sociala a docintelui, inca are mare influinta, spre progresarea scótelor populare, ca unde docintele in famili'a sa, cu poporul si cu societatile mai nalte duce o viéti'a acomodata, armonica si dupa regulele crescerei estetice intocmita, acolo de regula si scól'a e in flóre, — Si asiá viéti'a sociala a docintelui o facu aceste trei: famili'a, poporul, si societatile mai nalte.

a) Ce se atinge de famili'a sa, nu se póte din destulu recomandá docintiloru precautiune la celu dantaiu pasiu spre viéti'a sociala, ca aevea, acia, pre carea o alege de consóti'a vietii sale se nu o caute numai cu ochi trupesci, si cu anima iubitóre de interesu, fara mai cu sam'a cu ochi sufletesci se o privésca, se cugete ca cu dens'a are de a pasi in lume, si a invetiui amendoi dupa caracterulu unui docinte. Se nu cugete docintii nostri ca e lesne a face din prostu cu minte; mai usioru se intempla din contra. In tempulu modernu, sum convinsu ca avemu destule romancutie crescute dupa cerinti'a tempului, si docintii nu voru fi constrinsi a luá pre féta lui badea Ivan, pentru ca are niscari taleri la grumazi, séu e din satu unde d. e. voesce mirele de docente a se incubá, si cu stricarea altuia, prin influinti'a lui badea Ivan, care e neamu cu pop'a, cu judele, si e bocotanulu celu d'antaiu in satu; potu, dícu, docentii se-si aléga asiá persóne, care se le faca onóre, si cas'a si tóta famili'a vediuta. Si pentru acést'a dorescu cá se nu se supere coconitiile din Lipova si Lugosiu pe mine, ca eu pre docenti nici de catu nu-i indreptu catra dloru, sciu eu bine ca dloru n'au chiamare la satu, dar' se voru aflá si asiá coconitie romane adeveratu, care cugetandu ca ea cá invetiatorése, mai multu póte fvlosí némului, de catu ca va fi consoti'a unui cu guleru de auru, si se voru plecá a dá man'a docentiloru nostri. Si intru adeveru nu se póte spune folosulu ce-lu póte aduce crescerea cea buna si moderna a sotiei docintelui in Poprea. Ea e crescuta d. e. a-si tiené cas'a in curatienia esemplara, a pregatí vestminte cu coseturi frumóse a pregatí feliurite mancari gustiöse, a plantá gradine cu totu feliulu de legumi folositóre, cu flori miro-

sitóre, si altele, éra sermaneले tierene, se je vedé cum se aduna in pregiurulu ei, cum o binecuventá pentru desteritatea ei, cum ceru suaturi in ramurile economice, despre coseturi, ferturi, si despre producélea feliuriteloru legume si flori mai nobile, de unde apoi si respectulu celu mai mare trage asupra casei sale. Déca de alta parte are crescere moderna, fiii si fiicele, asemenea a se cresce se silesce ba inca mai susu, si de multe ori ea e caus'a ca docentii crescú din fiii sei, advocati, medici, tehnici, teologi, etc. prin urmare, catu folosu are natiunea intréga déca docentii se casatorescu bine. — Se punemu ca docentele nostru dá man'a cu llencuti'a lui badea Ivan, carea mai departe de opregu nu scie; cum va tiené aceea cas'a docintelui, cum va infrumsetiá gradin'a, ce i va scí ferbe, cum i va cresce pruncii? de buna séma prostesce, precum e si domni'a sa crescuta, nici potemu asceptá mai multu. Cele mai multe dascalitie de aceste, apoi déca potu imitá ca maimutiile cate ceva de dómne ajuta, dar' apoi cu atata suntu mai rele, cu catu vinu in presupunere ca sciu ceva, ne avendu adeverata crescere. Asiá dara, consóti'a docintelui se fie crescuta dupa cerinti'a tempului modernu, si se aiba acele virtuti crestinesci, prin care se servésca de icónaaltoru femei, si docentele de chilinu grigésca de famili'a sa, cá in lucrurile altora se nu se mestece, soti'a se nuse tiena nici pré sloboda, nici se se tiena suméti'a de catra ele, mai cu séma de lingusitóre si portatóre de minciuni se se ferésca, catra cele care voru dorí a invetiá dela dens'a coseturi plantari de flori si legumi maí alese, tinerea casei si ferturi mai rafinate, se fia gata spre servire. — Pruncii de chilinu se si-i crésca bine si crestinesce, in unu cuventu, cu famili'a sa asiá se traésca in lume, cá de catra toti se fia respectatu, éra nu de batjocura.

b) Adóu'a óra vine in mai de aprópe atingere cu poporul. Ce se atinge de poporu, care in plecarile sale e fórté simplu, de multe ori si pré rafinatu, aci bunu, aci reu, asiá catu dela desteritatea docintelui aterna, cá poporul in privinti'a lui se fia séu bunu séu reu. „*Rusticus te ungit rusticus te pungit*“ díce proverbiulu, si cu acést'a nu voescu nici de catu a afirmá ca poporul e reu in sine, fara noi prin portarea nóstra lu-scandalisamu, lu-facemu reu. Poporul te unge candu meritezi, si te impunge candu éra si meritezi in simplicitatea sa. A traí

inse cu poporul in sfasiere, in ura, si a nu pazi cu elu ecvilibriulu armoniei, aduce cele mai triste urmari, si trage dupa sine o pedeca mare in prosperitatea scolastica, dreptu aceea docintele se aiba grige impunătoare de a trăi bine cu poporul, si óre cum intielegu docentii nostri acésta propositiune? dóra a hé cu elu in birtu, a se luá pre dupa capu la ospetie, pre la comendari, si prasnice? a se intielege cu elu in slabitiunile sale, in reutatile séu si in crimele sale, a-lu agită la isbanda, a-lu laudá de facia, si a-lu defaimá de dosu? pe asta cale se póte castigá stimatiunea poporului? de parte se fia. Se aiba docentii pacientia a-mi lege urmatóarele citatiuni dupa didactic'a generala:

1. Se-si tiena naintea ochiloru devis'a, ca elu cá docinte intru tóte are de a fi exemplu bunu si edificatoriu naintea poporului, din acestu punctu purcediendu:

2. Se implinésca cu acurétetia si fidelitate tóte obligamintele sale de docinte si cantoru.

3. Se fia catra scolari — cari suntu pruncii popóruului — dreptu, asemenea tractandu cu cei mai seraci cá cu cei mai avuti, cu cei mai vadiuti cá cu cei mai de diosu.

4. Catra toti membrii comunitatii se fia cu placere, preocupatoriu! si amatoriu de ómeni; se se ferésca de aroganti'a de care multi docenti patimescu, se se ferésca de sumeti'a, carea impinge dela sine tóte, ba si cele mai bune proprietati le intuneca.

5. Sciinti'a carea elu o posiede in mai mare gradu in comunitate, se nu o ascunda, dar' nici neprovocatu séu fora de lipsa se lovésca cu ea cá cu bot'a in balta ca asiá pe dreptu i se dau epitetele de falosia si vanitate. —

6. Se duca o viétia trédia, si se nu cuteze a se imbetá, cu atatu mai vertosu locuri rele a cercetá, ca aceste nunumai ca tragu dupa sine triste urmari rele, fora si in sine suntu rele.

7. Si umbr'a interesului propriu se o incungiuire.

8. Si in scóla, si afora de scóla, si in beserica si afara de beserica, si la pomeni, si la ceva petreceri de e chiamatu, si ori unde, unde vine in atingere cu poporul, portarea se-i fia morala si esemplatóre.

c) Éra in urma se vorbimu ceva si despre societatile mai nalte, — Docentii suntu detori si pentru védi'a oficiului lor, dar' si pentru perfectiunarea lor a-si castigá intrare in case mai mari, mai nobile de catu a lor, si a-si castigá apretiuirea lor si a familiei lor. Capaci spre acést'a i va face sciinti'a,

desteritatea, portarea solida din afora, si caracterulu nepetatu. Aceste tóte se potu castigá prin studiare. Studiarea — carea in scóla déca-si iá numai inceputulu reu — tiene pana la mormentu. Se nu gugete docentii, ca absolvandu studiile prescise, au finitu tóta studiarea, si ca acuma suntu „non plus ultra”, ci se edífice mai departe. Cunosciinti'a lumii, amblarea intre ómeni, nu o póte studiá nime in scóla, intru acéste se perfectiunéza omulu pasindu in lume. Lasandu aceea, ce docentele celu zelosu nu dá uitarei: didactic'a, metodic'a si pedagogi'a, pe langa acésta spre perfectiunarea sa studiarea si mai departe d. e. istori'a lumii, geografi'a cunosciinti'a celoru mai delipsa limbi ale patriei, intemplanile si evenimentele din lume, prin legerea foiloru nationale, si portarea modesta in societati prin studiarea asiá numiteloru opuri »Galantomuri.« Tóte acéste voru contribuí forte multu la aceea, cá docentii nostri se fia bine primiti in societati mai civilizate. Se punemu inse ca docentii nostri, dupa ce au terminatu preparandi'a, mai antaia se casatorescu cu Ilencutia lui badea Ivanu, dupa aceea se apuca numai esclusive de plugu, de sapa si de toporu, ca-lu silesce Ilencutia dupa cum a vediutu pe tataseu lucrandu, de carte seuita, necum se cetésca foile nationale, nici cea mai de lipsa — si cea mai eftina — fói'a scolastica Amiculu Scólei nu o prenumera si nu o cetescu, degeneréza pana la prostia, apoi cum se se perfectiuneze? cum se fis bine primiti, in cocietati mai civilizate? nu dicu ca docintele se siéda numai langa studiu fara nici unu scopu, se se ingrigiésca si de starea materiala a si-o imbunatatí, pentru aceea plugaritulu, gradinaritulu, stuparitulu etc. suntu fórte recomandabile care cultivandule dupa studiile economice, inca lu voru recomendá societatiloru civilizate. Inse care numai de economia grigiesce, si si aceea o manipuléza catu de reu, éra de studii nu-i pasa, acél'a in societati e fórte reu primitu, pentru ca déca se duce undeva, séu stá cá unu trunchiu ne vorbindu nimica, séu prin vorbirea sa vétema alte autoritati, séu se face de risu naintea altor'a. Unu docinte neversatu, déca intre in vre o casa mai nobile, nu scie complimente oneste se faca, se uita cu ochii in tóte laturile, séu siede cá lemnulu ne vorbindu nimica, séu de e mai incrediutu ambla prin case, fluera, tóte scrierile, cartile le deschide cetesce in ele, cugetandu ca asiá se cuvine —

care lucru e fôrte nesuferitoriu. — Eu nu potu despretiui pre unu omu mai tare, de catu candu vine la mine, apoi budulue prin tôte cartile si astépta cá eu se verbescu cu elu, nu elu cu mine. Dela unu tieranu nu iá omulu in nume de reu ori ce eróre in contra galanteriei, inse dela unu docinte aprehendíza fia care modesti'a, solidaritatea si cariinti'a. Aceste de asta data fia de ajunsu.

Aceste suntu observatiunile mele in privinti'a scóleloru populare, si la acést'a nimicu m'a indemnatu alt'a de catu dorinti'a de a vedé scólele nóstre in flóre, si de a sustiené onórea docintiloru, éra prin ei si a natiunei intregi. Primésca dara stimatii nostri docenti aceste dela mine cá dela

unu amicu alu invetiatoriloru.

Ordinatiuni.

Nr. 978 1862.

On. in Christosu Frate!

De comunu constatatu lucru e, ca temeiu lu celu de capetenia, pe care nemidilocitu se razima, si dela care depinde bun'a stare a unui poporu séu natiune atatu ceea materiala, catu si ceea intieptuala e educatiunea lui in sciintie literarie, in arti séu maestrii de totu ramulu, si de tóta specialitatea; éra aceea inca e asiá de luminatu, cá lumin'a sórelui, cá calea cea mai sigura, pre care pasíndu unu poporu, séu natiune-si póte procurá cerintiei tempului amesurat'a, si pofit'a educatiune, séu cultura, si deodata acést'a dupa imperativ'a urgintia a epoei, in care traiesce, mai cu dorigu efeptu si-o póte perfectuná e scól'a; deunde pre temeiu lu acestui adeveru nedisputaveru, deórece educatiunea, si institutiunea poporului crestinescu atatu prin positivele mandate ale mantuatoriului nostru Isusu Christosu catu si prin celea ale regimului politicu e incredintiata ministeriului sacru erarchicu, si prin urmare si inspectiunea preste scóle cu deosebire preste cele elementari, care-su panteonulu educatiunei si institutiunei poporului e lasata in man'a acestui ministeriu sacru, si concrediuta portarei lui de grige, marturisimu, ca dintre tôte agendele, ce ministeriulu sacru are dupa inalt'a sa chiamare a le esecutá in folosulu poporului pastoriei lui de susu cencrediutu e ceea mai din antaia, si mai imperativa alui datoria de a-si pune tóta siminti'a intru redicarea scóleloru elementari prin comune, si din respoteri a inteti regulat'a acelor'asi frecuantare;

pentru aceea dara noi dupa inalt'a nóstra misiune avendu de pururea la anema fericirea patriei. a natiunei, si cu deosebire a credinciosiloru nostri fii sufletesci, carii-su incredintiati portarei nóstre de grigia, si aceea inca prebine sciendu ca acea numai prin educatiunea, si institutiunea tenerimei celei de buna sperantia prin scoli se póte cu tóta siguritatea procurá, precumu totudéun'a din inceputulu pastoriei nóstre tóta grigi'a, si tóta ostenél'a ni-amu intors'o spre a infientiá scoli prin tôte comunele din archi-diecesa dandu ordinatiuni in privinti'a acést'a catra cleru, si catra totu poporulu pastoriei nóstre concrediutu, asiá si cu acést'a oasinne de orece amu intielesu, ca acele-ale nóstre ordinatiuni pre multe locuri de catra mai multi functionari de ai basericei pre pucinu s'au latu si dusu intru deplinire cu aceea esactitate ce o poftesce inaintarea prosperarei si fericirii patriei si a natiunei, de nou la totu clerulu si poporulu nostru credinciosu recapitulandu-i datale inprivinti'a inaintarei causei scolastice ordinatuni ale acestui ordinariatu metropolitanu prin aceste ordine oficióse, aflamu netrecutu de lipsa, a dá pentru fiescicare clase de poporu dein archi-diecesa cu privire la agendele in giurulu causei scolastice urmatoriulu:

N o r m a t i v u

I. Pentru comuna besericésca

- a) Fiacare comuna besericésca unde inca nu se afla redicata scóla propria strinsu se indatoresce, cá in terminu de unu anu dela primirea acestoru ordine se-si redice casa de scóla propria, locuintia la docentele comunalu, si edificii de economia pre sem'a acestuia baremu celea mai de lipsa; cas'a de scóla a o instrúá cu scaune, mésa, tabla de scrisu, si alte unelte, asemenea si locuinti'a docentelui cu mobiliá, celu pucinu cu celea de prim'a necesitate, éra tôte susserisele edificii, si incaperi ale conservá in stare buna, si decenta din visteri'a, si pre spelele cumenei scolastice, séu besericesci.
- b) Totu deodata se indatoresce comun'a besericésca a se ingrigi despre onest'a subsistintia a docentelui comunalu garantandu-i acurat'a respundere a competintiei-i anuale prin unu instrumentu de obligatiune ajustatu dupa tôte formalitatile recerute de lege; éra pre docentele odata alesu si intaritu dela locurile mai inalte cu decretu pana candu-si va impleni oficiulu seu cu acurat'a receruta, fora judecata formalanice intr'una intemplerai va fi comunei iertatu a-lu depune séu stramutá din oficiu.

c) Decumva care-va comuna besericésca fiendu si mai populósá si in stare materiala mai buna nu ar' voi de buna voia a face destulu celoru ordinate sub a) aceea pre calea oficiului archi-diaconalu respectivu va fi de a se astringe la implinirea datoriei sale, de va fi de lipsa, si cu intrevinerea jurisdictiunei politice.

d) Dara decumva care-va comuna besericésca, va fi atatu de seraca, catu din lips'a medilóceloru se nu fia in stare a face destulu celoru ordinate sub a) aceea va fi de a se afliá cu scól'a la comun'a besericésca ceea mai de aprópe, inse si acést'a va fi datória dupa potere a sucurge la intretinerea docentelui respectivu.

II. Pentru parochii locale, cá directori de scóla.

a) Fiacare parochu locale, caruia e concrediuta pastoirea, conducerea si luminarea poporului dupa natur'a si ordinea misiunei sale e strinsu oblegatu sub grea respundere inaintea lui d-dieu, a prepusiloru sei, a patriei, si a natiunei, cá pre poporulu din comun'a sa besericésca cu tóta ocasiunea, precumu in beserica asiá si inafora se-lu lumineze, si se-lu conduca la acurat'a implenire a datoriei sale catra scóla, prin urmare

b) Decumva pana la tempulu primirei acestoru ordine oficióse nu se afla in comun'a-i besericésca scóla propria redicata, precumu nice locuint'a pentru docente, dean'a in ceea mai de aprópe domineca, séu serbatóre normala prin curatorii besericei va avé de a-si aduná intr'unu locu totu poporulu, si din cuventu in cuventu cetindu-i dispusatiunile aceste ale nóstre, si la intielesu esplicandui-le cu scopu cá se pricépa, precumca acelea-su date singuru in folosulu lui celu intieptualu, si spiritualu, va se-lu indatorésca in numele nostru, cá in terminulu sub a). Nru I. preliptu se-si redice scóla, locuintia pentru docente, si celealte dupa cumu se afla acolo precrise; éra in casu de morositate, séu renitentia pre calea oficiului archi-diaconalu dupa cumu s'a prescisu Nru. I. punctu c) va avé de a cere asistintia dela jurisdictiunea politica concernente spre a o induplecá pre comuna la acurat'a implenire a celoru ordinate.

e) Parochulu cu ocasiunea alegerei docentelui depunendu totu interesulu privatu va avé de a conlucrá din tóte poterile, cá se se aléga de docente unu individuu spre acelu oficiu destulu de cualificatu, care pe lunga alte cunoscintie literarie, pedagogice, si

Adaosu la „Amiculu scólei Nr. 49. si 50. 1862.“

didactice se scie cantarile besericesci din preuna cu tipiculu, din acelu scopu cá pentru mai bun'a lui sub-sistentia se póta fi si cantoru si cá din partea comunei scolastice se i-se faca, si dee pelunga contractu plata anuala, catu se póte mai buna cá nu cumva din lips'a debuintióselorú medilóce, spre traiu si imbracaminte potrivite, si cuviencióse statului seu se fia silitu a-si face servitiulu seu cu suspinu, si cá ce e mai dorerosu din acésta cauza se nu póta stá cu totu deadinsulu de invetiarea prunciloru, si cá docentele se fia mai bine ajutatu, parochulu va avé de a starui la comuna, ca precumu si la alte confesiuni din patria, se fia primitu si de cantoru.

d) Cursulu invetiamentului pre temeulu ordinatiunei fostei c. r. locotenintie din 13. Maia 1857. Nr. 6813/776 ex 1856 publicate prin cerculáriu la ordinariatulú nostru metropolitanu din 22. Iuniu 1857 Nru 535 avendu de a stá din 2 semestre, pentru scólele dela orasie in 10 luni incepundu dela 1. Noemvrie pana in ultim'a Aug. éra pentru scólele de sate în 9 luni, parochulu cá directoru locale de scóla cu inceputulu semestralu I. de tótna va avé de a estrage din protocolulu botezatióru pre toti pruncii, ce-su in vieția de ambele secse dela 6 ani pana la alu 12 anu alu etatei eschisivu cu tóta sinceritatea, si pre toti pana la unulu deinpreuna cu pre parentii lorú conscriendu-i intr'unu conspectu luatú in dóna esemplare subscrisa de dinsulu, si de inspectorulu politico-civile din acestea unu esemplariu va avé de a-lu dá in man'a docentelui cá se scie, cati pruncii au de a amblá la scóla, éra altulu a-lu substerne la oficiulu archi-diaconalu, ca cu oasiunea amblarei protopopului pre la esamenele prunciloru prin comunela din tractu-si, din acél'a se védia carii dintre pruncii in-scrisi au amblatu la scóla, si carii nu

e) Parochulu locale, inante de inceputulu cursulu scolastecu cu una septemana, va avé dupa finitulú cultului domnediescu a aduná la olalta totu poporulu din comun'a-i besericésca, si in audiulu toturoru a ceti numele prunciloru datori a amblá la scóla dinpreuna cu numele parentiloru lorú consemnati in conspectulu de sub Nru II. puncto d) si spunendu-le diu'a inceperei cursulu de invetiatura va avé cu tóta poterea cuventului a-i indatorá pre parentii prunciloru, cá pre diu'a, si ór'a presipta se-si tramita la scóla facundu-i totu de un'a data atenti despre respunderea cea grea inaintea lui domnedieu, inaintea mai mariloru sei, si inaintea préamatei nóstre natiuni.

- f) Totu parochulu locale va avé de a invigilá cu tóta acurati'a, cá toti pruncii, carii cadu in etate dela 6 ani pana la 12 eschisivu se amble regulatu la scóla, asemenea si fetiorasii cei esiti din scól'a ordinaria pana la anulu 15 alu etatei loru se creceteze scól'a de repetiune, aci intielegunduse si invetieci de meseria pana la implinirea uceniciei; la aretarea docentelui in privinti'a absentiloru, despre care acest'a de dóue ori in septemana va avé de a reportá parochului, acést'a va avé de a cercá caus'a ebsentarei, cu care ocaziune de va aflá, ca careva pruncu fora cuviósa causa, si fora scirea parentiloru sei a absentatu lu - va admonea parentiesce, éra candu dupá repetite admonitiuni totu ar' mai remané, si absentá dela scóla, parochului sta in potere, ba e si datoriu in cointielegere cu inspectulu politico - civile se dispuna spre a se pedépsi si cu midilóce mai aspre amesuretu gresilei dnpa tenórea §-lui 14 séu 25 alu gratiósiei ordinatiuni locutenentiali suscrise din 13 Maiu 1857; éra decumva parentii se voru aflá a se fi lenevitu se-si dee pruncii sei la scóla, va avé parochulu aspru a-i certá éra in casu de morositate séu renitentia si cu intrevenirea jurisdictiunei politice dupa prescisele § loru 36, 37 si 38 totu a aceleias' ordinatiuni locutenentiali a le staruí meritata pedépsa dictata prin §-ii 33, 34, si 35 dupa marímea, si repetirea casului de absentare.
- g) Parochulu va avé totu mereu a cercetá scól'a fiendu cu privighiare asapr'a docentelui, cum acest'a-si pórtá, si duce oficiulu? precarele, de-lu-va aflá a fi negliginte intru ducerea oficiului seu, séu alte scaderi, si gresiele va observá in densulu, va avé de a-lu certá dupa tenórea instrictionei date din partea inaltului regimu pentru preutii catholici in 1858 impartite de catra Prdinariatulu metropolitanu pre la toti preotii din Archi-Diecesa.
- h) Parochulu in tóta sambat'a in óre otarite va debu; se tiena prelectiuni la prunci in scóla din relegiune esplicandule inchiaturile credintiei; si invetiandu-i pe prunci modulu santeloru taine a marturisirei, va avé d'a ingrigí cá cei trecuti preste siepte ani in tóte cele patru posturi se se impartasiesca cu acéstea s. taine, totu deuna-data va fi cu luare amente, cum docentele si-implinesce datori'a de a tiené in Dominesci in órele de repetitiunile postite la prunci esiti din scól'a ordinaria.
- i) Tóte scaderile, ce le va observá in privinti'a causei scolastice va avé parochulu a-le redicá dela medilocu
- ce de nu va poté de sine face va avé despre acelea a face relatiune la oficiulu archi-diaconulu, si spre emendarea acelor'a a-i cere sucursulu.
- k) Parochulu in finea fia-carui semestru va avé de a presentá la oficiulu archi-diaconulu unu conspectu sumariu despre toti pruncii, cari au amblatu la scóla asemenea si despre cei ce au lenevitu scól'a, insemnandu in rubrici numerulu absentiloru de cata ori si cu ce feliu de pedépsa séu pedepsitu — clasificatiunea despre progresulu facutu intru invetiatura, si din ce studii? mai in urma si despre portarea docentelui.
- l) Parochulu totu deodata va avé de impreuna cu inspectorulu scolasticu civile de a duce si ratiunile venitul; scolasticu, si acelea cu finea anului scolasticu subscrise de sine, si de inspectorulu scolasticu civile, si de curatorii besericeei va avé de a-le substerne la oficiulu archi-diaconalu deunde reveduite cu tóta exactitatea voru fi de a se substerne in dóue esemplare la ordinariatulu metropolitanu, dintre care unulu se va tramite indreptu la comun'a scolastica, éra unulu se va pastra in archivulu ordinariatului metrop
- m) Tóte ordinatiunile, tóte afacerile, si tóte agendele cu privire la inaintarea causei scolastice va avé parochulu, candu-va cere lips'a a le esecutá prin curatorii besericeei din partea besericésca, éra din partea civile prin inspectorulu politico-civile, dereptu aceea scól'a strinsu fiindu legata de beserica, curatorii acesteia cu strinsu juramentu voru avé de a se obligá, cá tóte ordinatiunile privitóre la inaintarea causei scolastice ori decatra ordinatiunile besericesci, ori de catre jurisdictiunile politice se fia acelea date, cu tóta punctuositatea le voru implini, intocma cá celea date in causele besericesci, sub pedéps'a infrangerei juramentului ori abusarii cu oficiulu loru. —

III. P e n t r u d o c e n t i .

- a) Pentru celu ce vodiesce se fia docente de nu a absolvatu cursulu pedagogicu, se postesce, cá baremu scólele normale se le fia absolvatu, si mai inainte de a functiuná cá docente se fia censuratu din sciintiele metodice, si pedagogice de catra inspectorulu scolasticu dela ordinariatulu metr. séu baremu din objectele cele a invetiatu in scólele normale precum si din cantarile besericesci, din scopulu indigitatu sub Nr. II puncto c. si si din acelu punctu de vedere cá un'a dintre ce le mai de capetenia datorii, e si aceea, cá pre prunci se-i invetie cantarile besericesci netrecutu se postesce se le scie docentele.

b) Docentele se fia cu tóta supunerea, si ascultarea catra prepusii sei scolastici, éra cu privire la didactica in tractarea cu invetiaceii, se fia blandu, modestu, éra nici decatu morosu, pre toti invetiaceii sei se-i intimpine cu dragoste, cá prin acést'a se-i atraga, si indulcésca catra sine dara nu se-i intsraineze dela sine — deunde

c) Tocma candu, careva dintre invetiacei aru gresí avendu portare rea, densului nu e iertatu a-lu pedepsí decatu a-lu aretá la directorulu locale, séu la inspectorulu politico-civile.

d) In privinti'a crdinelui care e de a se tiené in scóla si a progresului in invetiatura docentele va avé de a se intocmi dupa prescristulu § loru 26, 27, si 28 din ordinatiunea locotenentiei c. r. din 1857 de multe ori pomenita.

e) Docentele va avé de a merge in tóte dominicele, si serbatorile normale in fruntea invetiaceiloru sei la sant'a beserica in ordine bunu, si acolo cu dinsii a cantá.

IV. Pentru protopopi, cá inspectori de scóle districtuali.

a) Protopopulu strinsa datoria va avé de a invighilá, si de a-si cercá din deregatoria, ca óre comunele besericesci, precum si parochii locali implinitusiau, si intru adevveru implirescu-si datoriile agendelu sale, prescriste pentru fia-care-clasa de functionari scolastici in punctele mai susu scrise, si de va observá séu de o parte, séu de alt'a ceva lipsa, scadere, séu gresiele va avé in momentulu acel'a de a-si pune tóta silinti'a spre a supliní lips'a, emendá scaderea séu gresiél'a, si spre a sterpi reulu indatasi intru inceputulu séu, si in casu, candu pre calea oficiulu séu acést'a a face nu i-ar' succede, atunci va avé de a recurge pentru asistentia la iurisdictione politica si decumva nici pre acést'a cale s'ar' poté ajunge scopulu, va avé de a relatiuná la ordinariatulu metropolitanu spre a se poté face de aci cuvintiosi pasi spre indreptarea celoru de indreptutu. —

b) Protopopulu in finea fiesce-carui semestru scolasticu va avé de a substerne la ordinariatulu metropolitanu conspecturile speciali din fia-care comuna din tractu-i subscriste de parochii locali, si de inspectorii civili, in carii voru se se cuprinda incrsisi toti prunci datori a amblá la scól'a — numele celoru ce au amblatu, progresulu acestor'a intru invetiatura -- din

ce studii, séu obiecte? — mai incolo numele celoru ce au lenevitu scól'a, feliulu, si numerulu pedepsirei loru, si de séu pedepsitu in bani, sum'a acestor'a; pelanga acestea conspecte speciali va avé protopopulu de a face si a substerne si unu conspectu generalu — asemenea si ratiunile despre venitul scolasticu de dinsulu reveditu mai antaiu cu tóta esactitatea,

c) Protopopulu in totu anulu va avé de a visitá scólele din tractu-si, a fi de facia la darea esamaneloru si cu acést'a ocaseiunea pre poporu in fia-care comuna a lu invetiá si cu tóta poterea cuventulu al u animá se imbraciosieze cu caldura caus'a scolastica.

d) In totu anulu va avé protopopulu de a face relatiune cu tóta sinceritatea la ordinariatulu metropolitanu despre starea scóleloru din protopopiatulu seu, si decumva in ore-care-va comun'a inca nu s'ar' fi redicatu scól'a propria, are de a face cunoscuta aci la ordinariatu causa de ce pana aci nu s'a redicatu? precumu si cu date autentice a dovedí, ca ce pasi au facutu spre a se redicá scól'a, si care-su impedecarile?

e) Asemenea protopopulu va avé de a relatiuná la ordinariatulu metropolitanu si despre portarea parochiloru tractuali facia cu agendele loru ingiurulu causei scolastice, cá ordinariatulu se-i aiba cunoscuti pre cei zelosi asemenea, cá si pre celi negliginti in acést'a privintia pentru cá de aci la tempulu seu se se póta face poftit'a indebuintiare spre a li se luá in consideratiune si resplata faptele loru dupa cumu de acea se voru meritá.

f) Cu unu cuventu protopopulu va avé de a staruí, si conclucrá cá tóte ordinatiunile acestui ordinariatu pana aci date, si mai cu deosebire ceea din 22. Iuniu 1857 Nru 535 data in urm'a gratiósei ordinatiuni a c. r. locotenintie din 13. Main 1857 susu indigitata, precumu cea din 13/1. Maiu 1859 Nru 380, asemenea si acést'a de sub datulu de astadi, si alte ce se voru dá de catra acestu ordinariatu spre folosulu binelui comunu intru inaintarea causei scolastece natiunali.

g) Care protopopu in privinti'a causei scolastice se va aretá cu nepasare, neglínite séu neimplinindu celea ordinate, antaiu se va admonea din partea ordinariatulu, a dóu'a óra i-se va subtrage de diumetate salariulu pre sém'a fundulu pentru ajutorarea tene-riloru seraci pre la scóle — éra mai in urma, decumva si mai incolo se va aretá neactivu in pri-

vinti'a inaintarei cauzei scolastice se va depune din oficiulu de protopopu, si in locu-i se va substitua altulu doveditu de activu, si zelosu, seu dintre preutii din tractu, seu dintre alii judecati de catra ordinariatul metropolitanu de apti spre a duce, si portá cu folosu pentru publicu acelu oficiu.

Noi cu tota luarea amente vomu urmari tote lucrarile fia-carei clase de poporu si de functionari bericesci, si scolastici din archi-dieceasa facutu in giurulu cauzei scolastice, si cea mai mica scadere, neglijintia, seu nelucrare observata in acesta privintia vomu d spune spre a se pedepsi cu tota asprimea; totu deun'a data noi din partea acestui ordinariatu sub datulu de astadi amu datu ordine catra inspectorulu archi-diecesei denumitu de catra sacratissima sa C. R. si apostolica maiestate, ca si pana candu se va implé catu mai curundu postulu de consiliariu scolastecu, care maiestatea sa preinaltiatulu nostru imperatu s'a induratu acumu de curundu pentru noi g. catholicii, pregratiose a-lu intemeia, si acel'a inca din parte-si va lua grija asupra scoleloru nostre, in folosulu inaintarei cauzei scolastice cu tota acurati'a se invigileze asupra lucrariloru fia-carui functionariu scolastecu, si

acelea se le tiena in evidentia avendu din tempu in tempu de a ne relatiuna despre implinirea, seu neimplinirea celoru susordinate in privinti'a inaintarei cauzei scolastice; totu pre acesta cale vomu face necesariile dispusetiuni pentru edarea la tipariu a cartiloru pre sem'a scoleloru elementari in calitatea, si catimea, ce se va afla a fi de lipsa, de altumentrelea cu privire la tiparirea acestoru carti, din punctu de vedere de a aduce o uniformitate in invetiamentu prin scolele elementari romane ne vomu pune in cointelegere si cu ordinariatele episcopesci sutragane.

Dreptu aceea fratii nostri protopopi, catu voru primi acestu cerculariu, deun'a voru avé de a conchiamá si a aduná la olalta pre toti preutii, pre curatorii primari, pre inspectorii civili de scole, si pre docentii fungenti si acelor'a acestu cerculariu ali -lu ceti, esplicá la intielesu, si strinsu a-i indatorá spre acurat'a implinire a celoru mai susu ordinate pentru densii de executatu in folosulu culturai poporului.

Intr'altele parentiesce remanemu

Alu fratelui Tale adictu

Metropolitulu Alesandru.

Blasiu din 25/13. Novembre 1862.

Anuntiu de prenumeratiune la „AMICULU SCÓLEI“

pe anulu IV. 1863.

S'apropia tempulu in care se implinescu trei ani de candu apare acestu diaru scolasticu, si cu ajutorulu cerului va incepe alu patruea anu alu vietii sale. Elu crede, ca in grelele impregiurari in cari s'a aflatu din inceputu, a luptatu o lupta onorifica, a nutritu si a esprimat sentimentele cele mai vii de intielegere, unire si adeverata fratieta, s'a silitu din tote poterile se multimesca pe o. publicu, s'a silitu se corespunda, pecatu e posibilu, inaltului scopu, ce si-l'a prefiptu, si care-lu are si trebue se-lu aiba unu diaru destinatu a instrua, a respandi cultur'a, lumin'a si sciintiele ce forméza anem'a si facu pe omu.

Inaintarea invetiamentului, cultur'a si educatiunea poporului suntu astadi cestiunea prima la tote poporale venite la cusiintila de sene. Chiar' si poporale care se afla pe unu gradu inaltu de cultura si invetiamentu, astadi au inceputu cu o energia si mai mare a luminá si-a educá mas'a poporului. Barbati cei mai ilustru se lupta si se sbuciuma pentru acést'a. Catu n'avemu noi d'a face pentru poporulu nostru, si déca nu vomu incepe, nu vomu lucrá din tota anem'a, din totu cugetulu si din totu sufletulu, candu vomu ajunge la unu resultatu ore-care favaritoru?

Cestiunea inveciamentului, culturii si educatiunii poporului e grava, si tempulu cere imperiosu resolvarea ei. La acést'a inse se ceru se colucre bracia mai multe si dibace. Noi suntemu in placut'a pusetiune a anuntia ca personalulu redactiunei acestei foi a crescutu prin mai multi colucuratori, barbati de capacitate deobligati a lucrá continuu, acaroru pretiuite nume le vom face cunoscutu onor. publicu cu alva ocasiune, si ca prin urmare greu'a nostra opera inceputa se va continuá in 1863 cu poteri noue; totu odata incunoscutiamu ca editur'a foiei este in pusetiune a dá pe viitoru onorare cuvenite la toti carii voru concurge cu lucrari mai insemnate: sunt dreptu aceea invitati si rogati toti inteligentii nostri de acesta specialitate a ne dá concursulu DDIloru si aceea carii voiescu a intrá in numerulu colaborantiloru ordinari a se pune in intielegere cu redactinea in timpulu celu mai scurtu.

Invitam deci la prenumeratiune pe anulu 1863 si speramu o spriginire caldura.

Foia nostra pe anulu 1863 va esi totu in acel'asi modu si formatu cá pan' acumu, si cu acel'asi pretiu, adeca pentru cei din afora: Pe unu anu intregu 4 fi.; pe o diumetate de anu 2 fi. 25 cr.; pe unu patraru de anu 1 fi. 25 cr.

Éra pentru Sibiu pe anu 3 fi. 40 cr.; pe $\frac{1}{2}$ anu 1 fi. 95 cr., si pe $\frac{1}{4}$ anu 1 fi. 10 cr.

Pentru tieri straine pe anu 30 piastri, pe $\frac{1}{2}$ 16 piastri. Abonumentulu se póte face in Romania la Socek et Comp., libreriu in Bucuresci.

Rogamu pe doritori a se grabi cu prenumeratiunea ca se ne potemu orientá cu tiparirea esemplareloru.

Sibiu, Decembre 1862.

Redactiunea.